

Engelska för yngre åldrar ur svensk synvinkel

Gun Lundberg, universitetslektor och lärarutbildare, Umeå universitet, Sverige

Sverige fick en ny lärarutbildning år 2011 med en indelning i fyra program för de yngre åldrarna: Förskolläraryrket, Grundläggare i fritidshem, Grundläggare för förskoleklass till och med årskurs 3, och Grundläggare för årskurserna 4-6. Engelska infördes glädjande nog som ett obligatoriskt ämne för F-3 och 4-6-programmen med 15 respektive 30 högskolepoäng, ECTS. Vägen dit hade dock varit lång och bekymmersam och hade inte den nationella språkläraryrket, dåvarande Lärare i moderna språk, LMS, arbetat så energiskt med kontinuerliga uppvaktningar av Skolverket, skolministrar samt arbetsgruppen för utredningen om en ny lärarutbildning och skrivit debattartiklar, så är det ytterst tveksamt om engelskämnet hade fått en så pass stark ställning som det faktiskt fick i den nya grundlärarutbildningen.

Att ta igen en nästan tre decenniers utarmning av lärarkompetens i engelska för yngre åldrar är ett omfattande och näst intill omöjligt uppdrag. Det låter sig inte göras med enbart kompetensutvecklingskurser i form av Lärarlyft i Skolverkets regi, speciellt inte när lärarna förväntas läsa kurserna samtidigt som de arbetar heltid. Skolorna har inte pengar till vare sig vikarier, resor till kursorter eller kurslitteratur och rektorerna har i stället prioriterat fortbildningskurser i matematik och läs- och skrivutveckling, eftersom dessa har haft en mer fördelaktig ekonomisk ersättning från Skol-

verket. Situationen idag är att ett stort antal lärare i Sverige undervisar i engelska i årskurserna 1-6 utan att ha relevant kompetens och det kommer att dröja många år innan nyutexaminerade lärare har kommit ut i en sådan omfattning att tomrummet kan fyllas.

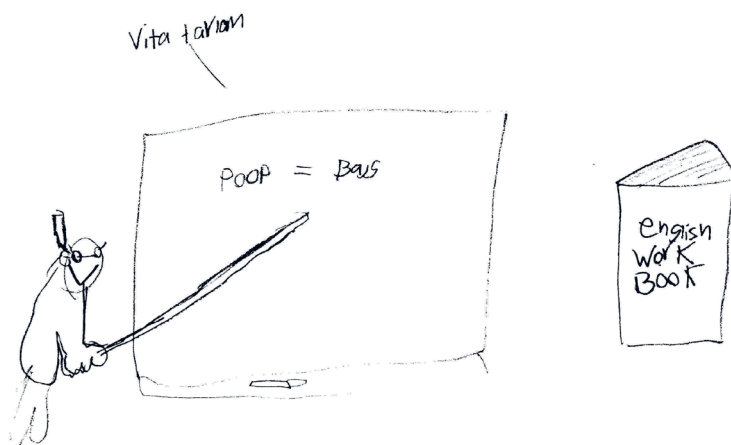
Följderna av en sviktande kompetens för engelskundervisning i yngre åldrar är att traditionella språkundervisningsmetoder får leva kvar i alltför hög grad. Trots att såväl nationella som europeiska styrdokument förespråkar en kommunikativ språksyn och trots god tillgång på fors-

kning om hur yngre elever lär sig språk, så är det ändå två-språkiga gloslistor, stavning, översättning till svenska, grammatik och ifyllnadsövningar som dominerar klassrumsbilden i årskurserna 1-6.

forskning om hur barn lär sig språk har visat att lärande och undervisning genom att lyssna, försöka förstå, imitera och tala är ett framgångsrikt koncept

En kommunikativ och funktionell kursplan i engelska, Lgr 11. Den nya kursplanen i engelska från år 2011 är indelad i tre delar, en för årskurserna 1-3, en för 4-6 och en för 7-9. Det centrala innehållet i kursplanen för årskurserna 1-3 lyfter fram ett kommunikativt innehåll bestående av enkla samtal och dialoger, filmer och dramatiserade berättelser, sånger, ramsor, sagor samt ord och fraser i närmiljön som exempelvis skyltar, reklam etc. Kursplanen betonar tydligt vikten av att de yngre eleverna utvecklar en tilltro till sin förmåga att använda engelskan i olika situationer. I kommentarmaterialet till kursplanen påpekas att eleverna i de lägre årskurserna ska i huvudsak möta engelska i talad form och att forskning om hur barn lär sig språk har visat att lärande och undervisning genom att lyssna, försöka förstå, imitera och tala

MUSA
6610

Vita tavlan

Mattias

Tvåspråkig glosundervisning enligt läroböckernas förebild är vanligt förekommande i engelsklassrummet enligt eleverna i den svenska delen av forskningsstudien ELLiE (2011).

är ett framgångsrikt koncept för att alla elever, oavsett olika behov av stöd, ska ges möjlighet att kunna utveckla en god språklig grund i engelska. Tyvärr låter den önskvärda implementeringen av denna språkutvecklande och kommunikativa kursplan dock vänta på sig i alltför många klassrum landet över.

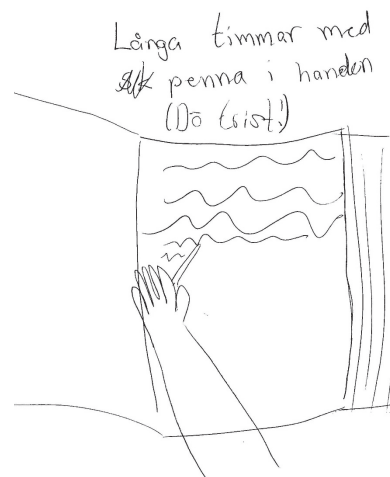
Förutom den långsamma implementeringen av den nya kursplanen så har engelskämnet ytterligare ett problem i de yngre skolåren, nämligen att svensk skola saknar nationella riktlinjer för när engelskundervisningen ska påbörjas. Inget annat skolämne har under årens lopp fått sin introduktion så ifrågasatt som just engelskan och det råder än idag stora olikheter ute i landet avseende starten för engelskämnet. Den enda nationella riktlinje som finns idag är att eleverna ska ha mött det centrala innehållet för årskurserna 1-3 i slutet av årskurs 3. Detta tolkas av många skolor som att engelskan kan vänta med starten till höstterminen i årskurs 3. Skulle samma tankegång vara möjlig i exempelvis matematik eller idrott? Knappast. Ytterligare en anledning för skolorna att skjuta upp starten för engelskämnet är att ämnet inte fick kunskapskrav för godtagbara kunskaper i årskurs 3, som de flesta andra ämnen fick i den nya läroplanen, Lgr 11. Det är enbart ämnena engelska, idrott, bild och musik som saknar kunskapskrav och en nationell avstämning i årskurs 3.

Forskning om lärande och undervisning i språk i yngre åldrar vittnar om hur viktig den tidiga engelskundervisningen är för den fortsatta språkutvecklingen och för

motivationen att lära sig såväl engelska som fler språk i framtiden. Att som elev tvingas gå miste om de allra första årens lekfulla språklärande, där hela kroppen och alla sinnen involveras, kan få konsekvenser för såväl det språkliga självförtroendet som för motivationen och intresset för att lära sig språk. (Keaveney & Lundberg, 2014)

Engelskämnet är tungt läromedelsberoende. Eftersom en stor del av lärarkåren saknar reell kompetens för att undervisa i engelska i tidigare år så fortsätter många lärare av förståeliga skäl att undervisa i engelska som de själva blev undervisade under sin egen skoltid varför läroboken blir ett viktigt stöd och en garant för att man uppfyller kurskraven. Såväl nationella kartläggningar som skolinspektioner i Sverige har visat att engelskämnet tycks vara det mest läromedelsberoende ämnet av alla i svensk skola. Detta har givetvis marknadskrafterna hakat på. Läromedelsför-

lagen ger ut mängder av engelskt material redan från årskurs 1-2, vilket skapar onödiga problem för många elever, speciellt för dem som är i behov av extra stöd för sin läs- och skrivutveckling. Tillgången på läromedel i engelska för de tidiga årskurserna i kombination med brist på kompetens för undervisning i engelska för yngre åldrar, får till följd att lärarna börjar med läsning och skrivning alldeles för tidigt i engelskan, trots den nya läroplanens tydliga rekommendationer om att eleverna i de lägre årskurserna i huvudsak ska få möta engelska i talad form. Anledningen till att man bör vänta med läsning och skrivning i engelska är att det engelska språket inte är ljudenligt, utan samma ljud kan stavas på en mängd olika sätt och varje bokstav står för olika ljud. Elever som behöver mer tid och stöd för att lära sig läsa och skriva har betydligt svårare för att lära sig att känna igen engelska ord i text och framför allt att kunna skriva och stava dem. Engelskans icke ljud-

Elevers bilder om ett ständigt läsande och skrivande i engelska i åk 3. (ELLIE, 2011)

enliga stavning skapar problem redan bland frekventa nybörjarord som exempelvis *table, white, laugh, key* och *spider*. Generellt kan sägas att samtliga elever i de första årskurs-erna har stor nytta av att få vänta med stavningskrav och övningsböcker tills den engelska ljudbilden har fått fäste på djupet. Vetskapen om att engelska barn själva upplever stavningen av sitt modersmål som problematisk långt upp i åldrarna borde få svenska lärare att tona ned läsning och skrivande i engelska och i stället ägna mer tid åt att låta eleverna lyssna, träna på att försöka förstå utan översättning och själva få producera talad engelska i interaktiva lekar och rollspel.

Barnens första språklärare, läraren i årskurserna 1-3, är en oerhört betydelsefull förebild för hur eleverna kommer att känna och tänka inför att lära sig språk under en lång tid framöver.

Läraren har huvudrollen. Barnens första språklärare, läraren i årskurserna 1-3, är en oerhört betydelsefull förebild för hur eleverna kommer att känna och tänka inför att lära sig språk under en lång tid framöver. Den lärare som vågar prata engelska och ha roligt med språket i klassrummet genom att leka, sjunga, ramsa, spela teater, använda bilderböcker och olika medier har goda

möjligheter att grundlägga en mer kommunikativ och positiv språksyn hos sina elever än den lärare som nästan enbart pratar svenska i klassrummet och som envist översätter alla engelska ord och fraser till svenska samt bygger sin undervisning på glosor, stavning, grammatik och övningsböcker. (ELLiE, 2011). Att lära sig språk ska vara roligt och kännas meningsfullt. Språk är till för att användas här och nu. Genom att i tidigare år kontinuerligt använda sig av principen för *höra-göra* och låta eleverna visa sin förståelse av engelskan genom att utföra handlingar och rörelser av olika slag, kan

intresset för att lära sig språk växa i ett längre perspektiv. En undervisning som bygger på att göra saker tillsammans genom att leka, dramatisera, imitera ord och fraser i talkör, gärna med lekfulla inslag som olika röstlägen och grupper, kräver inga läromedel utan endast en lärare som tycker att engelska är roligt att undervisa i. Med stöd av bilder, sånger, musik, lekar, picture books, filmklipp och filmer samt engelskan i närmiljön och barnens fritidsengelska, skapar läraren en språkutvecklande miljö i klassrummet där alla barn kan delta.

Språkutvecklande engelskundervisning från 6-12 år

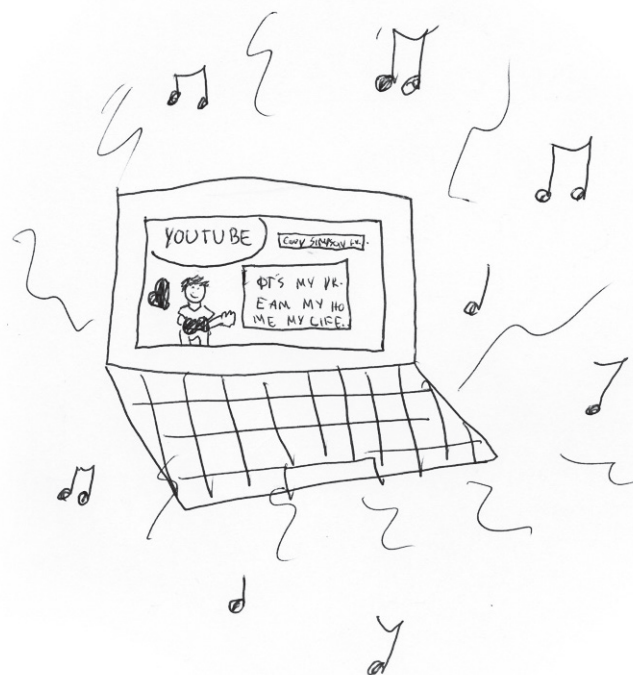
- Duscha eleverna i klassrummet med engelska från olika medier och prata engelska själv i så stor utsträckning som möjligt.
- Glöm din egen språkrädsla som lärare, tro på dig själv och våga släppa loss och ha roligt i klassrummet. Planera och träna högt i förväg på engelska klassrumsfraser och nytt ordförråd innan engelskpassen.
- Tillför mer tid och kontinuitet till engelskämnet genom att ta alla tillfällen i akt att använda engelskan, exempelvis i samlingar, i tema-arbeten, i andra ämnen som matematik och idrott, vid utomhusaktiviteter etc.
- Översätt inte till L1, såvida det inte är absolut nödvändigt. Eleverna måste få träna sig i att lyssna och försöka förstå samt gissa utifrån ledtrådar som kända ord, kroppsspråk, bilder etc.
- Korrigera aldrig enskilda elevers uttal eller ordval inför en grupp. Använd i stället det rätta uttalet eller ordet i en allmän respons och repetera gärna i talkör så fort tillfälle ges.
- Ge rikligt med positiv feedback till eleverna. Att lära sig ett nytt språk innebär en osäkerhet för många elever varför positiva bekräftelser kan göra underverk för det språkliga självförtroendet.
- Använd den europeiska språkportfolion för elevernas självbedömningar så att den språkliga utvecklingen blir synliggjord och kan kommuniceras. Portfolion främjar motivationen och intresset för att lära språk och ökar elevernas förståelse av hur man lär sig språk.
- Låt eleverna vara delaktiga i planeringen av engelskan och utgå ifrån deras intressen och önskemål

Den viktiga språkanvändningen och uttalsträningen. Om uttalsträningen får ta mycket tid i anspråk i form av talkörer och språklekar så kommer inte engelskans inkonsekventa stavning att utgöra ett lika stort problem längre upp i årskurserna. När eleverna väl har lärt sig att uttala orden genom att lyssna, imitera i talkör och använda orden i interaktiva språklekar med hjälp av bilder och rekvisita, så fastnar uttalsbilden och utgör ett starkt stöd när sedan orden dyker upp via läsning i ett senare skede. Ju mer tid som läggs på att exponera eleverna för talad engelska och att ständigt repetera och öva uttal i kör, desto lättare blir det att klara av att läsa engelska senare. (Keaveney & Lundberg, 2014)

Eleverna exponeras för engelska dygnet runt via musik, reklam, internet och allahanda spel. Denna dagliga exponering underlättar uttalsträningen av engelska ljud eftersom yngre barn har en mycket god imitativ förmåga. Under forskningsprojektet *Early Language Learning in Europe*, ELLiE, blev det väldigt tydligt att elever i årskurs ett har ett stort ordförråd på engelska, där även mer avancerade ord som *Eurovision song contest* och långa filmtitlar, speltitlar samt musiktexter ingår.

/// Det är just denna nyfikenhet som driver lärandet framåt

Att lära sig ett språk innebär för barn att lära sig massor av nya och användbara ord och fraser. Vad heter studsmatta på engelska? Vad betyder *awesome*? Det är just denna nyfikenhet som driver lärandet framåt och därför är det viktigt att läraren redan från början går elevernas vetgirighet och intressen till mötes genom att blanda upp den vanliga tidiga skolengelskan, som oftast består av *colours, animals, clothes, food, family, weather, etc*, med lite mer utmanande och frekventa ord som exempelvis ord från hitlåtar, från datorvärlden, från idrottens värld, reseord som *charter, check-in, security check* och modeord för kläder som *hoodie, trainers, tank top* och mat som exempelvis *smoothie, cup cake*,

Så här lär vi oss engelska, säger elever i åk 3 i ELLiE-projektet.

barbeque etc. Ord som dessa hjälper till att bygga upp en språklig medvetenhet genom att eleverna känner igen dem, blir uppmärksamma på dem och kan känna glädje och stolthet över att förstå dem när de dyker upp i vardagen: Jag vet vad *departure* betyder! I en årskurs ett gick läraren igenom enklare ord för väder, som *sunny, rainy, windy, cloudy och snowy*. En pojke ropade att han visste vad åsknedslag hette på engelska, nämligen *thunderstruck*, för det hade han lärt sig genom att lyssna på rockgruppen AC/DC. Forskning visar att barn som aktivt sjunger med i engelska hitlåtar, vilket många flickor gör enligt intervjuer, tillägnar sig såväl uttal som ett utökat ordförråd, ett ökat språkligt självförtroende samt en stärkt språklig medvetenhet. Detta gäller även för barn som spelar dataspel där kommunikation på engelska ingår och som aktivt lyssnar till engelska filmer och favoritserier som exempelvis Simpsons samtidigt som de har textremsan som stöd (ELLiE, 2011).

Svenska elever har stora fördelar redan när de börjar lära sig engelska eftersom språken ligger så nära varandra. Det språkliga avståndet, *Language distance*, är kort mellan svenskan och engelskan, men betydligt längre mellan exempelvis finska och engelska. Intressant i detta sammanhang är att svenska lärarstudenter som gjort en del av sin verksamhetsförlagda del av utbildningen, VFU, i finsk skola vittnar om att finska elever ligger på en högre språknivå i engelska än jämnåriga svenska elever. Trots att svenska elever har mycket fördelaktiga förutsättningar att kunna lära sig engelska på en avancerad nivå, så

utnyttjas inte alltid denna möjlighet fullt ut eftersom elevernas intresse för engelska och språkstudier i allmänhet tycks svalna i högre årskurser. Många elever tycks nöja sig med att behärska en vardaglig turist- engelska. Det är därför en stor utmaning för svensk skola att stärka elevernas intresse för engelska och fler språk genom att förändra och utveckla undervisningen så att den blir mer kommunikativ och funktionell. Språk i grundskolan ska läras ut för att användas i kommunikation mellan människor, inte för att analyseras i små beståndsdelar. Barn och tonåringar behöver en mer meningsfull och användbar språkundervisning i syfte att kunna möta framtidens internationella utmaningar.

Referenser:

- Enever, Janet (ed.) (2011) *Early Language Learning in Europe, ELLiE*. London: British Council.
- Keaveney, Sharon & Lundberg, Gun (2014) *Early Language Learning and Teaching: A1-A2*. Lund: Studentlitteratur.

